

Bryssel I -asetus (uudelleenlaadittu) (johdanto, soveltamisala, tuomioistuimen toimivalta, vireilläolo)¹

Professori Etienne Pataut, Paris I -yliopisto (Sorbonne)

Tapausselostus

Herra Vittorio on hammaslääkäri, joka asuu ja harjoittaa ammattiaan Italian Milanossa. Hän haluaa ostaa uuden tietokoneen hammasklinikalleen. Verkossa hän havaitsee, että yritys nimeltä ”L’ordinateur”, jonka kotipaikka on Pariisissa, myy alennuksella hänen etsimäänsä tietokonetta. Lokakuussa 2018 hän osti tietokoneen yrityksen verkkosivustolta, jossa mainittiin, että tuote toimitettaisiin kaikkialle EU:n alueella. L’ordinateur lupasi toimittaa tietokoneen Milanoon.

Tuote toimitettiin, mutta kun tietokone saapui Milanoon, kävi ilmi, että se ei ollut tietokone, jonka herra Vittorio oli tilannut, eikä se täyttänyt tarvittavia vaatimuksia.

Herra Vittorio kieltäytyi maksamasta tuotetta ja osti nopeasti uuden – paljon kalliimman – tietokoneen paikalliselta vähittäiskauppiaalta. Hän haluaa nostaa korvauskanteen ranskalaista yritystä vastaan.

Hän ei kuitenkaan ole varma, mikä tuomioistuin on asiassa toimivaltainen.

Kysymykset

1. Sovelletaanko tapaukseen (uudelleenlaadittua) Bryssel I -asetusta? Olisiko vastaus sama, jos L’ordinateurin kotipaikka olisi Kanadan Torontossa?
2. Missä herra Vittorio voi nostaa kanteen L’ordinateuria vastaan? Selvittäkää mahdolliset toimivaltaperusteet.
3. Oletetaan, että verkossa tehtyyn sähköiseen sopimukseen, jonka herra Vittorio latsi tietokoneelleen, oli kirjattu Pariisin tuomioistuinten toimivallan vahvistava oikeuspaikkasopimus.
 - a. Onko tämä lauseke mielestänne pätevä?
 - b. Jos se on pätevä, voiko herra Vittorio nostaa kanteen Italiassa?

¹ Laadittu hankkeen ”Better applying European cross-border procedures: legal and language training for court staff in Europe” (suom. ”Eurooppalaisten rajat ylittävien menettelyjen soveltamisen parantaminen: eurooppalaisen tuomioistuinhenkilöstön oikeudellinen ja kielikoulutus”) yhteydessä, avustussopimuksen numero: 806998.

4. Oletetaan, että herra Vittorio on saattanut asian ranskalaisten tuomioistuinten käsiteltäväksi. L'ordonateur haluaa reagoida ja nostaa vuorostaan kanteen herra Vittoriota vastaan tuotteen maksamatta jättämisestä.
 - a. Voiko yritys nostaa vastakanteen ranskalaisessa tuomioistuimessa?
 - b. Voiko yritys saattaa asian italialaiseen tuomioistuimeen?

5. Oletetaan nyt, että herra Vittorio ei ostanut tietokonetta hammasklinikalleen vaan perheensä käyttöön.
 - a. Missä herra Vittorio voi nostaa kanteen L'ordinateuriä vastaan? Selvittääkää mahdolliset toimivaltaperusteet.
 - b. Vaikuttaako tämä oikeuspaikkasopimukseen?
 - c. Vaikuttaako tämä L'ordinateurin mahdollisesti nostamaan kanteeseen?

Menetelmää koskevat neuvot

Koulutuksen tavoitteet:

- Tutustuttaa osallistujat asetusten soveltamisalaan.
- Selostaa asetusten keskeisten sääntöjen tavoitteet.
- Selventää, miten eri toimivaltasäännöt toimivat.
- Selostaa, millaisia vaikeuksia voi liittyä siihen, että asiasta nostetaan useita eri kanteita.
- Selostaa, miten päätökset voivat liikkua tuomioistuinten välillä.
- Antaa osallistujille varmuutta EU:n säädösten soveltamiseen.
- Tutustuttaa osallistujat tiettyihin asianomaisen EU:n oikeuskäytännön keskeisiin päätöksiin.

Menetelmä

Aina, kun tapaukseen liittyy rajat ylittäviä näkökohtia, sovellettavat säännökset voidaan löytää seuraavasti:

Vaihe 1. Määritetään kyseessä oleva oikeudenala.

Vaihe 2. Selvitetään, mitä kansainvälisen yksityisoikeuden aluetta asia koskee.

Vaihe 3. Etsitään asianomaiset EU:n ja kansainväliset oikeuslähteet.

Vaihe 4. Tarkistetaan kunkin EU:n ja kansainvälisen säädöksen aineellinen, maantieteellinen ja ajallinen soveltamisala; mikäli asianomaisia säädöksiä on useita, tarkistetaan, mikä on niiden keskinäinen suhde.

Vaihe 5. Etsitään asianmukaiset säännökset.

On huomattava, että mikäli rajat ylittävään tapaukseen ei sovelleta mitään EU:n, kansainvälistä, monenvälistä tai kahdenvälistä säädöstä, on otettava huomioon asianomaisen valtion itsenäiset kansainvälisen yksityisoikeuden säännökset.

Ehdotettu ratkaisu

1. Sovelletaanko tapaukseen (uudelleenlaadittua) Bryssel I -asetusta? Olisiko vastaus sama, jos L'ordinateurin kotipaikka olisi Kanadan Torontossa?

EU:ssa tuomioistuinten toimivaltaan siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa sovelletaan 12 päivänä joulukuuta 2012 annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 1215/2012 tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla ("Bryssel I -asetus (uudelleenlaadittu)").

Aineellinen soveltamisala

Kuten asetuksen 1 artiklassa määrätään, sitä sovelletaan "siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa". Tämä on asetuksen keskeinen käsite, jonka osalta Euroopan unionin tuomioistuin (EUT) on antanut tärkeitä tuomioita. Eritoten Euroopan unionin tuomioistuin on päättänyt, että käsitteelle olisi annettava "itsenäinen merkitys", toisin sanoen käsitettä "ei tulkita minkään asianomaisen valtion oikeuden mukaan, vaan [asetuksen] tavoitteiden ja järjestelmän - - mukaan" (yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 14.10.1976, 29/76, Eurocontrol, 5 kohta).

Jos asiassa on epäselvyyttä, tuomioistuimen on itse tulkittava asetuksen soveltamisalaa pääasiassa monissa Euroopan oikeusjärjestelmissä tunnetun julkisoikeuden ja yksityisoikeuden erottelun mukaisesti. Tarkemmin sanottuna Euroopan unionin tuomioistuin katsoo, että Bryssel I -asetusta ei voida soveltaa, mikäli asiassa on osallisena viranomainen, joka "käyttää julkista valtaa" (yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 16.12.1980, 814/79, Rüffer, 8 kohta).

Asetuksessa suljetaan tiettyjä asioita sen soveltamisalan ulkopuolelle. Sitä ei esimerkiksi sovelleta "vero- tai tulliasioihin eikä hallinto-oikeudellisiin asioihin eikä valtion vastuuseen teoista ja laiminlyönneistä, jotka on tehty julkista valtaa käytettäessä (*acta iure imperii*)", ks. 1 artikla.

Herra Vittorion ja L'ordinateurin välinen riita-asia on yksityinen sopimusriita, joten se kuuluu "siviili- ja kauppaoikeudellisten asioiden" käsitteen alaan.

Maantieteellinen soveltamisala

Yleinen sääntö on se, että tuomioistuinten toimivaltaa koskevan asetuksen säännöksiä sovelletaan yksinomaisesti silloin, kun vastaajalla on kotipaikka EU:ssa (4 ja 5 artikla).

Jos sen sijaan vastaajan kotipaikka on EU:n ulkopuolella, tuomioistuinten toimivalta määräytyy kunkin valtion lain mukaisesti tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta (6 artikla).

Koska kyseessä olevalla vastaajalla on kotipaikka jäsenvaltiossa, hän kuuluu asetuksen henkilölliseen soveltamisalaan. Näin ollen jos herra Vittorio haluaa nostaa kanteen jossakin EU:n alueella olevassa tuomioistuimessa, asiaan voidaan soveltaa ainoastaan Bryssel I -asetuksen sääntöjä. Muita kuin tässä asetuksessa säädettyjä toimivaltasääntöjä ei voida soveltaa.

On syytä huomata, että vastaajan kansalaisuus ei vaikuta (uudelleenlaaditun) Bryssel I -asetuksen soveltamisalan määräytymiseen.

Jos taas vastaajana olevan yrityksen kotipaikka olisi Kanadassa (eli EU:n ulkopuolella), asetusta ei sovellettaisi, vaan pikemminkin asiassa sovellettaisiin sen maan kansallisia sääntöjä, jossa herra Vittorio haluaa nostaa kanteen. Jos esimerkiksi herra Vittorio haluaisi nostaa kanteen kanadalaista yritystä vastaan Ranskassa, asiassa sovellettaisiin Ranskan kansallisia toimivaltasääntöjä.

Ajallinen soveltamisala

Asetuksen 66 artiklan 1 kohdassa todetaan:

”Tätä asetusta sovelletaan ainoastaan sellaisiin oikeudenkäynteihin, jotka on pantu vireille, sellaisiin virallisiin asiakirjoihin, jotka on laadittu tai rekisteröity virallisina asiakirjoina, ja sellaisiin tuomioistuimessa tehtyihin sovintoihin, jotka on hyväksytty tai tehty 10 päivänä tammikuuta 2015 tai sen jälkeen.”

Näin ollen koska sopimus tehtiin vuonna 2018, oikeudenkäynti ajoittuu 10 päivän tammikuuta 2015 jälkeiseen aikaan, eli asetusta sovelletaan.

Päätelmä: Tilanne kuuluu asetuksen aineelliseen, maantieteelliseen ja ajalliseen soveltamisalaan. Näin ollen tilanteeseen sovelletaan (uudelleenlaadittua) Bryssel I -asetusta, ja jäsenvaltion tuomioistuimen toimivalta on todettava sen säännösten mukaisesti.

Huomautus: Koska kansallisia sääntöjä sovelletaan asetuksen 6 artiklan mukaan ”jollei 18 artiklan 1 kohdan, 21 artiklan 2 kohdan sekä 24 ja 35 artiklan säännöksistä muuta johdu”, näiden säännösten sovellettavuus on tarkistettava huolellisesti. Tarkasteltavassa tilanteessa oikeuspaikkasopimus (ks. kysymys 3) ja oletus siitä, että herra Vittorio on kuluttaja (ks. kysymys 5), viittaisivat siihen, että toimivallan määräytymiseen sovelletaan kyseisiä asetuksen säännöksiä eikä kansallisia sääntöjä – vaikka vastaajan kotipaikka olisi EU:n ulkopuolella (tarkemman selostuksen osalta ks. kysymykset 3 ja 5).

2. Missä herra Vittorio voi nostaa kanteen L’ordinateuriä vastaan? Selvittääkää mahdolliset toimivaltaperusteet.

Sovellettavat säännöt on esitetty 4 artiklan 1 kohdassa (vastaajan kotipaikan tuomioistuinten toimivalta) tai 7 artiklan 1 kohdassa (toimivalta sopimukseen liittyvissä asioissa).

Ensinnäkin 4 artiklan 1 kohdan mukaan ”kanne sellaista henkilöä vastaan, jolla on kotipaikka jäsenvaltiossa, nostetaan hänen kansalaisuudestaan riippumatta tuon jäsenvaltion tuomioistuimessa”. Näin ollen herra Vittorio voi asetuksen 4 artiklan 1 kohdan nojalla nostaa kanteen L’ordinateuriä vastaan yrityksen kotipaikassa Ranskassa.

Koska L’ordinateur on yritys, sen kotipaikka on määritettävä 63 artiklan mukaisesti.

Huomautus: Asetuksen 4 artiklassa säädetään ainoastaan kansainvälisestä toimivallasta (eli siitä, minkä maan tuomioistuimet ovat toimivaltaisia), ei maan sisäisestä toimivallasta (eli siitä, minkä kaupungin tuomioistuimet ovat toimivaltaisia). Näin ollen vain Ranskan lainsäädännön perusteella voidaan määrittää, mikä ranskalainen tuomioistuin (esimerkiksi Pariisissa tai Marseillessa) on nimenomaisesti toimivaltainen. Yleensä sisäinen toimivalta määräytyy

kuitenkin kotipaikan perusteella. Näin ollen toimivalta on todennäköisesti Pariisin tuomioistuimilla.

Toiseksi 7 artiklassa esitetään useita vaihtoehtoisia toimivaltaperusteita ja annetaan mahdollisuus kanteen nostamiseen jonkin toisen jäsenvaltion tuomioistuimissa kuin sen jäsenvaltion, jossa vastaajalla on kotipaikka.

Sopimusten osalta asiaa koskeva säännös on esitetty 7 artiklan 1 kohdassa.

Kantaja voi 7 artiklan 1 kohdan mukaisesti nostaa kanteen vastaajan kotipaikan tuomioistuimen ohella ”sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä kanteen perusteena oleva velvoite on täytetty tai täytettävä”.

”Sopimukset” ja ”kanteen perusteena oleva velvoite” ovat monimutkaisia ilmaisuja ja riippuvat sopimuksen luonteesta. Euroopan unionin tuomioistuin on päättänyt, että ”siviili- ja kauppaoikeudellisten asioiden” käsitteen tavoin kyseisille ilmaisuille on annettava kansallisista laeista riippumaton itsenäinen merkitys.

Ilmaisu ”sopimus” on eurooppalainen käsite. Euroopan unionin tuomioistuin on todennut useaan otteeseen seuraavaa:

”- - käsitettä ’sopimusta koskeva asia’ on tulkittava itsenäisesti ja tulkinnassa on tukeuduttava ensisijaisesti mainitun yleissopimuksen systematiikkaan ja tavoitteisiin, jotta yleissopimuksen yhdenmukainen soveltaminen kaikissa sopimusvaltioissa taattaisiin” (yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 17.6.1992, C-26/91, Jakob Handte, 10 kohta).

Lisäksi Euroopan unionin tuomioistuimen mukaan itse sanan ”sopimus” määritelmä merkitsee, että kyse on velvoitteesta, johon osapuoli on vapaaehtoisesti sitoutunut toiseen osapuoleen nähden.

Tuomioistuin on – jälleen kerran useaan otteeseen – päättänyt seuraavaa:

”- - käsitteen ’sopimusta koskeva asia’ ei voida katsoa tarkoittavan sellaista tilannetta, jossa osapuoli ei ole vapaaehtoisesti sitoutunut velvoitteeseen toiseen osapuoleen nähden” (yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 17.9.2002, C-334/00, Tacconi, 23 kohta).

Tarkasteltavassa tilanteessa tehty sopimus kuuluu 7 artiklan mukaisiin ”sopimusta koskeviin asioihin”.

Asetuksen 7 artiklan 1 kohdassa määritetään kauppaa koskeva erityisratkaisu: ”kanteen perusteena olevan velvoitteen” täytäntöönpanopaikka on ”se paikkakunta jäsenvaltiossa, minne tavarat sopimuksen mukaan toimitettiin tai oli toimitettava”.

Toisin sanoen kauppasopimuksessa kanteen perusteena olevan velvoitteen täytäntöönpanopaikalla tarkoitetaan toimituspaikkaa. Tämä peruste vahvistaa oikeusvarmuutta, koska se on selkeä ja useimmiten helppokäyttöinen liittymäperuste.

Euroopan unionin tuomioistuin on ilmaissut asian seuraavasti:

”Kyseisen erityistä toimivaltaa koskevan säännön mukaisesti vastaajaa vastaan voidaan nostaa kanteen myös sen paikkakunnan tuomioistuimessa, jossa kanteen perusteena oleva velvoite on täytetty tai täytettävä, koska tällä tuomioistuimella katsotaan olevan läheinen liittymä sopimukseen. Jotta voidaan vahvistaa oikeusvarmuuden keskeinen tavoite, joka ohjaa siihen liittyviä toimivaltaa koskevia sääntöjä, asetuksessa N:o 44/2001 määritellään tämä liittymäperuste [irtaimen tavaran kaupan] osalta itsenäisesti” (yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 23.4.2009, C-533/07, *Falco*, 25 ja 26 kohta).

Tarkasteltavassa tilanteessa toimituspaikka on sopimusehtojen mukaan Italian Milano. Näin ollen asetuksen 7 artiklan 1 kohdan nojalla italialaisia tuomioistuimia olisi pidettävä toimivaltaisina.

Huomautus: Asetuksen 7 artiklan 1 kohdassa ei säädetä ainoastaan tietyn jäsenvaltion tuomioistuinten yleisestä kansainvälisestä toimivallasta (kuten 4 artiklassa) vaan tätä tarkemmin myös nimetyn paikkakunnan tuomioistuinten toimivallasta (”sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä kanteen perusteena oleva velvoite on täytetty tai täytettävä”). Näin ollen toimivalta on Milanon (eikä minkään toisen Italian kaupungin) tuomioistuimilla. Toimivaltaisista ovat sekä ranskalaiset tuomioistuimet (4 artiklan 1 kohdan nojalla) että milanolaiset tuomioistuimet (7 artiklan 1 kohdan nojalla). Herra Vittorio voi näin ollen nostaa kanteen L’ordinateuriä vastaan kummassa tahansa tuomiopiirissä.

3. Oletetaan, että verkossa tehtyyn sähköiseen sopimukseen, jonka herra Vittorio latasi tietokoneelleen, oli kirjattu Pariisin tuomioistuinten toimivallan vahvistava oikeuspaikkasopimus.

a) Onko tämä lauseke mielestänne pätevä?

Asetuksen 25 artiklan mukaan oikeuspaikkasopimuksen pätevyys edellyttää muodollisten ja aineellisten vaatimusten täyttymistä.

Muodolliset vaatimukset luetellaan 25 artiklan 1 kohdassa. Tärkein vaatimus on se, että toimivaltaa koskevan sopimuksen on oltava kirjallinen. Lisäksi 25 artiklan 2 kohdassa todetaan, että ”kirjallisena pidetään myös kaikkea sähköisin keinoin tapahtunutta viestintää, josta jää pysyvä tallenne sopimuksesta”. Näin ollen jos oikeuspaikkasopimus oli nimenomaisesti sisällytetty herra Vittorion tekemään sopimukseen, ei ole merkitystä sillä, että sopimus tehtiin sähköisesti. Mikäli oikeuspaikkasopimus oli sisällytetty sopimuksen yleisiin sopimusehtoihin, Euroopan unionin tuomioistuin kuitenkin edellyttää, että ehdot on hyväksytty ns. click-wrapping-tekniikalla, mikä tarkoittaa sitä, että ostajan on hyväksyttävä yleiset sopimusehdot ”klikkaamalla” tiettyä ruutua.

Tuomioistuin on todennut asiassa El Majdoub antamassaan merkittävässä tuomiossa (unionin tuomioistuimen tuomio 21.5.2015, C-322/14) seuraavaa:

”pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen sähköisesti tehdyn myyntisopimuksen yleisten sopimusehtojen, joihin sisältyy oikeuspaikkalauseke, hyväksyminen ns. click-wrapping-tekniikalla on tässä säännöksessä tarkoitettua sähköisin keinoin tapahtunutta viestintää, josta jää pysyvä tallenne sopimuksesta, kun tämä tekniikka mahdollistaa sopimusehtojen tekstin tulostamisen ja tallentamisen ennen sopimuksen tekemistä”.

Tämän vaatimuksen nojalla lauseke on muodollisesti pätevä.

Aineellisen pätevyyden osalta 25 artiklan 1 kohdan yleinen sääntö on, että ”[j]os asianosaiset - - ovat sopineet, että jäsenvaltion tuomioistuimen tai tuomioistuinten on ratkaistava - - riidat, kyseisellä tuomioistuimella tai kyseisillä tuomioistuimilla on toimivalta ratkaista asia, paitsi jos sopimus sen aineellisen pätevyyden suhteen on tuon jäsenvaltion lain mukaan mitätön”.

On hyvin kiistanalaista, mitä juuri lainatun virkkeen loppuosalla tarkoitetaan. Oikeudellisessa kirjallisuudessa kiistellään siitä, onko oikeuspaikkalausekkeen pätevyys määritettävä yksinomaan 25 artiklan ehtojen perusteella. Itse kuitenkin katsoisin, että herra Vittorion ja

L'ordinateurin väliseen sopimukseen sisältyvän oikeuspaikkasopimuksen aineellisen pätevyyden arviointiin olisi sovellettava Ranskan eli sopimuksessa nimetyn oikeuspaikan lakia. Tarkasteltavassa tilanteessa mikään ei viittaa siihen, että sopimus olisi ”mitätön”, joten lauseketta voidaan pitää myös aineellisesti pätevänä.

Näin ollen ranskalaisten tuomioistuinten toimivallan vahvistava oikeuspaikkasopimus herra Vittorion ja L'ordinateurin välisessä sopimuksessa on pätevä, mikä merkitsee sitä, että lausekkeessa nimetyillä Pariisin tuomioistuimilla on yksinomainen toimivalta käsitellä asia.

Huomautus:

1. Vaikka L'ordinateurin kotipaikka olisi EU:n ulkopuolella, oikeuspaikkasopimukseen sovellettaisiin asetuksen säännöksiä, sillä sen 25 artiklassa todetaan, että

”[j]os asianosaiset, *riippumatta heidän kotipaikastaan*, ovat sopineet, että jäsenvaltion tuomioistuimen tai tuomioistuinten on ratkaistava - - riidat, kyseisellä tuomioistuimella tai kyseisillä tuomioistuimilla on toimivalta ratkaista asia” (korostus lisätty).

Ratkaisu on näin ollen sama kuin edellä on esitetty: ranskalaisten tuomioistuinten toimivallan vahvistava oikeuspaikkasopimus herra Vittorion ja L'ordinateurin välisessä sopimuksessa on pätevä, ja lausekkeessa nimetyillä Pariisin tuomioistuimilla on yksinomainen toimivalta käsitellä asia.

2. Aineellisen pätevyyden määrittämiseen voidaan soveltaa toista lakia, jos Ranskan lainvalintasäännön nojalla tähän nimenomaiseen tilanteeseen nimetään toinen laki (eli sopimukseen sovellettava laki). Tästä ratkaisusta ei ole täyttä yksimielisyyttä, mutta ainakin asetuksen johdanto-osan 20 kappaleessa asetetaan selvästi sen kannalle, sillä siinä todetaan seuraavaa:

”Kysymys jäsenvaltion tuomioistuimen tai tuomioistuinten toimivallan vahvistavan oikeuspaikkasopimuksen mitättömyydestä sen aineellisen pätevyyden suhteen olisi ratkaistava sen jäsenvaltion lain mukaisesti, jossa sopimuksessa nimetty tuomioistuin tai nimetyt tuomioistuimet sijaitsevat, mukaan lukien kyseisen jäsenvaltion lainvalintasäännöt.”

b) Jos se on pätevä, voiko herra Vittorio nostaa kanteen Italiassa?

Ei. Lausekkeesta seuraa, että asianosaisten valitsemilla tuomioistuimilla on ”yksinomainen toimivalta”. Näin ollen 25 artiklan nojalla ”yksinomainen toimivalta” on Pariisin tuomioistuimilla. Tämä merkitsee sitä, että mikään muu tuomioistuin ei voi käsitellä asiaa. Jos kante nostetaan jossain muussa tuomioistuimessa, asianomaisen tuomioistuimen tulee näin ollen jättää asia tutkimatta (ks. 31 artiklan 1 kohta).

Huomautus: Tätä ratkaisua on noudatettava myös silloin, kun tuomioistuin, jossa kante on ensin nostettu, ei ole asianosaisten valitsema tuomioistuin. Tällaisessa tilanteessa sen olisi keskeytettävä asian käsittely.

Tämä kysymys nousi esiin muutamia vuosia sitten vireilläolossäännön yhteydessä. Vireilläolossäännöllä tarkoitetaan tekniikkaa, jota käytetään silloin, kun samaa asiaa koskeva kante samojen asianosaisten välillä saatetaan käsiteltäväksi eri jäsenvaltioiden tuomioistuimissa, ja jonka mukaan kaikkien muiden tuomioistuinten kuin sen, jossa kante on

ensin nostettu, on omasta aloitteestaan keskeytettävä asian käsittely (29 artiklan 1 kohta). Sen jälkeen, kun on todettu, että tuomioistuin, jossa kanne on ensin nostettu, on toimivaltainen, kaikkien muiden tuomioistuinten on jätettävä asia tutkimatta (29 artiklan 3 kohta).

Lyhyesti sanottuna vireilläoloa koskeva mekanismi asettaa etusijalle tuomioistuimen, jossa kanne on ensin nostettu.

Euroopan unionin tuomioistuin on pitäytynyt tässä ratkaisussa ja noudattanut vireilläolosaaintoa myös silloin, kun asiaan on liittynyt oikeuspaikkasopimus, eli se on pitänyt kiinni sen tuomioistuimen aseman ensisijaisuudesta, jossa kanne on ensin nostettu, vaikka kyseinen tuomioistuin ei olisi lausekkeessa nimetty tuomioistuin (yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 9.12.2003, C-116/02, Erich Gasser GmbH).

Tämä tulkinta vaaransi kuitenkin oikeuspaikkasopimuksen tehokkuuden. Oikeuspaikkasopimuksessa nimetyn tuomioistuimen tulisi olla ensisijainen, ja sille tulisi antaa valtuudet todeta lausekkeen pätevyys.

Näin ollen asian Gasser ratkaisu kumottiin (uudelleenlaaditussa) Bryssel I -asetuksessa. Asetuksen 31 artiklan 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jos kanne nostetaan jäsenvaltion tuomioistuimessa, jolle 25 artiklassa tarkoitettua sopimuksessa on annettu yksinomaisen toimivalta, toisen jäsenvaltion tuomioistuimen on keskeytettävä asian käsittely, kunnes tuomioistuin, jossa kanne on sopimuksen perusteella nostettu, toteaa, että se ei ole toimivaltainen sopimuksen nojalla - -.”

Tarkasteltavassa tilanteessa on näin ollen kutakuinkin selvää, että toimivalta kuuluu Pariisin tuomioistuimille ja niiden toimivalta on yksinomaisen.

4. Oletetaan, että herra Vittorio on saattanut asian ranskalaisten tuomioistuinten käsiteltäväksi. L'ordonateur haluaa reagoida ja nostaa vuorostaan kanteen herra Vittoriota vastaan tuotteen maksamatta jättämisestä.

a) Voiko yritys nostaa vastakanteen ranskalaisessa tuomioistuimessa?

Kyllä. Asetuksen 8 artiklassa esitetään useita vaihtoehtoisia toimivaltasääntöjä ja annetaan mahdollisuus nostaa kanne toisessa jäsenvaltiossa, jos kaksi oikeudenkäyntiä liittyy toisiinsa. Jos pääkanne ja vastakanne perustuvat samaan sopimukseen, näiden kahden kanteen välillä on vahva yhteys, ja 8 artiklan 3 kohdassa säädetään sen tuomioistuimen toimivallan laajentamisesta, jossa pääkanne on nostettu, niin, että se voi käsitellä myös vastakanteen. Asetuksen 8 artiklan 3 kohdassa todetaan:

”Jos henkilöllä on kotipaikka jäsenvaltiossa, häntä vastaan voidaan nostaa kanne myös - - jos kysymyksessä on vastakanne, joka perustuu samaan sopimukseen tai seikkaan kuin pääkanne, siinä tuomioistuimessa, jossa pääkanne on vireillä.”

Näin ollen tässä tilanteessa Pariisin tuomioistuimet olisivat toimivaltaisia käsittelemään sekä herra Vittorion nostaman pääkanteen että L'ordonateurin nostaman vastakanteen.

b) Voiko yritys saattaa asian italialaiseen tuomioistuimeen?

Vireilläolovaikutusta koskevaa sääntöä sovelletaan rinnakkaisiin oikeudenkäynteihin jäsenvaltioiden tuomioistuimissa. Sääntö on hyvin yksinkertainen: jos samojen asianosaisten

välinen sama kanne on nostettu kahden jäsenvaltion tuomioistuimissa, sen tuomioistuimen, jossa kanne on nostettu myöhemmin, on keskeytettävä asian käsittely. Asetuksen 29 artiklan 1 kohdassa todetaan sen tuomioistuimen ehdoton ensisijaisuus, jossa kanne on nostettu ensin:

”Jos eri jäsenvaltioiden tuomioistuimissa nostetaan samojen asianosaisten välillä samaa asiaa koskevia kanteita, muiden tuomioistuinten kuin sen, jossa kanne on ensin nostettu, on omasta aloitteestaan keskeytettävä asian käsittely, kunnes on todettu, että tuomioistuin, jossa kanne on ensin nostettu, on toimivaltainen - -.”

Vireillöolosäntö pätee vain silloin, jos kanne ja asianosaiset ovat samat. Tarkasteltavassa tapauksessa voitaisiin katsoa, että kanteet eivät ole samoja, koska herra Vittorion Ranskassa nostama kanne on korvauskanne ja L’ordinateurin Italiassa nostama kanne on maksukanne.

Euroopan unionin tuomioistuin on kuitenkin määritellyt kanteiden samanlaisuuden laajasti. Asiassa Gubisch antamassaan tärkeässä tuomiossa (yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 8.12.1987, 144/86) tuomioistuin totesi seuraavaa:

”- - vireillöolovaikutuksen käsitettä sovelletaan sellaisessa tapauksessa, jossa toinen asianosainen nostaa jonkin sopimusvaltion tuomioistuimessa kanteen sen vahvistamiseksi, että kansainvälinen kauppasopimus on pätemätön tai purkautunut, ja toisen sopimusvaltion tuomioistuimessa on vireillä tämän vastapuolen nostama kanne saman sopimuksen täyttämiseksi.”

Näin ollen tarkasteltavassa tilanteessa italialaisen tuomioistuimen tulisi 21 artiklan nojalla keskeyttää asian käsittely, koska kanne oli nostettu ensin ranskalaisessa tuomioistuimessa.

Huomautus: Kuten edellä on todettu (ks. kysymys 3), vireillöolosäntö ei päde silloin, kun asiaan liittyy pätevä oikeuspaikkasopimus, jossa määrätään yksinomaisesta toimivallasta. Vireillöolosäntö ei koske myöskään väliaikaisia toimenpiteitä eikä turvaamistoimia.

5. Oletetaan nyt, että herra Vittorio ei ostanut tietokonetta hammasklinikalleen vaan perheensä käyttöön.

a) Missä herra Vittorio voi nostaa kanteen L’ordinateuriä vastaan? Selvittääkää mahdolliset toimivaltaperusteet.

Mikäli herra Vittorio olisi ostanut tietokoneen perheelleen, häntä voitaisiin pitää kuluttajana, jolloin hän voisi saada erityistä oikeussuojaa.

Asetuksen 17 artiklan 1 kohdassa todetaan, että ”[k]un asia koskee henkilön, jäljempänä ’kuluttaja’, sellaista tarkoitusta varten tekemää sopimusta, jota ei voida pitää hänen ammattiinsa tai elinkeinotoimintaansa liittyvänä, tuomioistuimen toimivalta määräytyy tämän jakson säännösten mukaisesti”.

Kyseisen 17 artiklan käyttöön liittyy kuitenkin huomattavia hankaluuksia.

Ensiksikin on todettava, että herra Vittorio on todellakin kuluttaja.

Kuluttaja määritellään 17 artiklassa henkilöksi, joka on tehnyt sopimuksen ”sellaista tarkoitusta varten - -, jota ei voida pitää hänen ammattiinsa tai elinkeinotoimintaansa liittyvänä”. Euroopan unionin tuomioistuin on todennut useasti, että ”kuluttajan” käsitettä pitäisi tulkita suppeasti (hiljattain annetuista tuomioista ks. unionin tuomioistuimen tuomio 25.1.2018, C-498/16, Schrems, 29 kohta).

Näin ollen on todettava selkeästi, että herra Vittorio on ostanut tietokoneen perheen vapaa-aikaa varten. Tietokoneen käyttöyhteys on selvitettävä ja, jos herra Vittorio käyttäisi tietokonetta sekä elinkeino- että henkilökohtaiseen toimintaan, on näytettävä toteen, että elinkeinotoiminta on allekirjoitetun sopimuksen kannalta vähämerkityksistä.

Tuomioistuimien ilmaisi tämän asiassa Gruber (yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 20.1.2005, C-464/01, J. Gruber, 47 kohta) seuraavasti:
”Tuomioistuimen, jossa asia on vireillä, on - - ratkaistava, palveliko mainittu sopimus tavalla, jota ei voida pitää vähäpätöisenä, asianomaisen ammattiin tai elinkeinotoimintaan liittyviä tarpeita vai oliko ammattiin tai elinkeinotoimintaan liittyvä tarkoitus päinvastoin vain vähämerkityksistä. Tätä ratkaistessaan kansallisen tuomioistuimen on otettava huomioon sopimuksen sisällön, luonteen ja tarkoituksen lisäksi myös sopimusta tehtäessä objektiivisesti havaittavissa olleet seikat.”

Toiseksi on myös katsottava, että sopimus kuuluu 17 artiklan soveltamisalaan ja että, kuten 17 artiklan 1 kohdan c alakohdassa todetaan, ”sopimus on tehty sellaisen henkilön kanssa, joka harjoittaa kaupallista tai elinkeinotoimintaa siinä jäsenvaltiossa, jossa kuluttajalla on kotipaikka, tai joka millä keinoin tahansa suuntaa tällaista toimintaa kyseiseen jäsenvaltioon”. Tämä ”tällaisen toiminnan suuntaamisen” käsite on synnyttänyt tärkeää oikeuskäytäntöä erityisesti sähköisen kaupankäynnin yhteydessä.

Euroopan unionin tuomioistuin on todennut, että

”[s]en selvittämiseksi, voidaanko elinkeinonharjoittajan, jonka toimintaa esitellään tämän internetsivustolla tai välittäjän internetsivustolla, katsoa ”suuntaavan” toimintaansa - - jäsenvaltioon, jossa kuluttajalla on kotipaikka, on tarkastettava, ilmeneekö näistä internetsivustoista ja elinkeinonharjoittajan koko toiminnasta ennen sopimuksen mahdollista tekemistä kuluttajan kanssa, että elinkeinonharjoittajan pyrkimyksenä oli käydä kauppaa sellaisten kuluttajien kanssa, joiden kotipaikka on yhdessä tai useassa jäsenvaltiossa, joihin lukeutuu jäsenvaltio, jossa kuluttajan kotipaikka on, siinä mielessä, että elinkeinonharjoittaja oli valmis tekemään sopimuksen näiden kuluttajien kanssa” (unionin tuomioistuimen tuomio 7.12.2010, C-585/08 ja C-144/09, Pammer ja Alpenhof).

Tässä oikeuskäytännössä on vahvistettu tiettyjä kriteereitä:

”toiminnan kansainvälinen luonne, sellaisten reittien maininta, jotka johtavat muista jäsenvaltioista paikkaan, jossa elinkeinonharjoittajalla on kotipaikka, muun kuin sen kielen ja sen valuutan käyttö, joita tavanomaisesti käytetään jäsenvaltiossa, jossa elinkeinonharjoittajalla on kotipaikka, ja mahdollisuus tehdä ja vahvistaa varaus tällä muulla kielellä, puhelinyhteystietojen maininta siten, että ilmoitetaan kansainvälinen suuntanumero, varojen käyttö internetissä tarjottavaan indeksointipalveluun, jotta kuluttajilla, joiden kotipaikka on muissa jäsenvaltioissa, olisi helpompi pääsy elinkeinonharjoittajan internetsivustolle tai tämän välittäjän internetsivustolle, muun päätason verkkotunnuksen kuin sen jäsenvaltion, jossa elinkeinonharjoittajalla on kotipaikka, verkkotunnuksen käyttö sekä sellaisen kansainvälisen asiakaskunnan, joka koostuu asiakkaista, joilla on kotipaikka eri jäsenvaltioissa, maininta. Kansallisen tuomioistuimen asiana on tarkistaa, onko kyse tällaisista seikoista” (unionin tuomioistuimen tuomio 7.12.2010, C-585/08 ja C-144/09, Pammer ja Alpenhof, 93–94 kohta). L’ordinateurin verkkosivustolla todetaan, että tavarat voidaan toimittaa minne tahansa EU:ssa, joten yritys pyrkii selvästi saamaan asiakkaita ulkomailta. L’ordinateur on tehnyt sopimuksen

henkilön kanssa, jolla on kotipaikka Italiassa, ja on lisäksi luvannut toimittaa tavarat Italiaan. Yrityksen voidaan näin ollen katsoa suuntaavan toimintaansa jäsenvaltioon, jossa kuluttajalla on kotipaikka.

Tässä tilanteessa 18 artiklan 1 kohdassa kuluttajalle annetaan mahdollisuus valita, nostaako se kanteen ”sen jäsenvaltion tuomioistuimissa, jossa tällä sopimuspuolella [eli vastaajalla] on kotipaikka” vai ”toisen sopimuspuolen kotipaikasta riippumatta sen paikkakunnan tuomioistuimissa, jossa kuluttajalla on kotipaikka”.

Näin ollen herra Vittorio voi valita, nostaako hän kanteen vastaajan kotipaikan (Ranskan) tuomioistuimissa vai oman kotipaikkansa (Italian) tuomioistuimissa.

On huomattava, että kuluttajan ei täydy osoittaa syy-yhteyttä yrityksen kuluttajan kotijäsenvaltioon suuntaaman toiminnan ja kuluttajan kanssa tehdyn sopimuksen välillä (unionin tuomioistuimen tuomio C-218/12, Emrek).

Huomautus: Jos L’ordinateurin kotipaikka on EU:n ulkopuolella, (uudelleenlaaditun) Bryssel I -asetuksen kuluttaja-asioita koskevia toimivaltasäännöksiä sovelletaan vain, jos yrityksellä on sivuliike Euroopassa.

Asetuksen 17 artiklan 2 kohdassa tämä todetaan seuraavasti:

”Kun kuluttaja tekee sopimuksen sellaisen sopimuspuolen kanssa, jolla ei ole kotipaikkaa jäsenvaltiossa mutta jolla on jossakin jäsenvaltiossa sivuliike, agentuuri tai muu toimipaikka, sopimuspuolella katsotaan sivuliikkeen, agentuurin tai muun toimipaikan toimintaa koskevissa riita-asioissa olevan kotipaikka kyseisessä jäsenvaltiossa.”

Jos yrityksellä ei ole sivuliikettä Euroopassa, tuomioistuinten toimivallasta päätetään kansallisen lain mukaan.

b) Vaikuttaako tämä oikeuspaikkasopimukseen?

Kuluttajia suojataan tekemästä oikeuspaikkasopimusta, jossa toimivalta annettaisiin heidän kotipaikkansa tuomiopiirin ulkopuolisille tuomioistuimille.

Kuten 19 artiklassa todetaan, erityisistä toimivaltasäännöistä voidaan poiketa vain sopimuksella, joka tehdään ”riidan syntymisen jälkeen” tai ”joka antaa kuluttajalle mahdollisuuden nostaa kanteen muissa kuin tässä jaksossa tarkoitetuissa tuomioistuimissa”.

Näin ollen kuluttajaa ei voida estää käyttämästä 17 artiklassa esitettyä erityistä kuluttajaa suojaavaa toimivaltasääntöä.

Tarkasteltavassa tapauksessa Pariisin tuomioistuinten toimivallan vahvistavaa oikeuspaikkasopimusta ei voida asetuksen 19 artiklan nojalla käyttää herra Vittoriota vastaan, mikäli hän haluaa nostaa kanteen Milanossa.

Huomautus: Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella voitaisiin myös katsoa, että oikeuspaikkasopimus on 5 päivänä huhtikuuta 1993 kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY mukaan kuluttajasopimuksessa kohtuuton ehto.

Tuomioistuin on todennut selvästi (yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 4.6.2009, Pannon, C-243/08, 40 kohta), että

”direktiivissä tarkoitettussa kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välillä tehdyssä sopimuksessa oleva elinkeinonharjoittajan ennalta laatima ehto, josta ei ole erikseen neuvoteltu ja jonka tarkoituksena on myöntää kaikkia sopimuksesta johtuvia riita-asioita koskeva toimivalta sen alueen tuomioistuimelle, jossa elinkeinonharjoittajan kotipaikka sijaitsee, täyttää kaikki edellytykset tulla luokitelluksi direktiivissä tarkoitetuksi kohtuuttomaksi ehdoksi”.

Mikäli noudatetaan tätä ratkaisua, oikeuspaikkasopimus olisi jätettävä pätemättömänä täysin vaille huomiota.

c) Vaikuttaako tämä L’ordinateurin mahdollisesti nostamaan kanteeseen?

Kyllä. Jos L’ordinateur nostaa kanteen, asia voidaan käsitellä ainoastaan sen jäsenvaltion tuomioistuimissa, jossa kuluttajalla on kotipaikka (18 artiklan 2 kohta). Näin ollen L’ordinateur voi nostaa kanteen vain italialaisissa tuomioistuimissa.

Huomautus: Tämä ei kuitenkaan vaikuta oikeuteen nostaa vastakanne tuomioistuimessa, jossa pääkanne on vireillä (18 artiklan 3 kohta). Näin ollen jos herra Vittorio olisi nostanut kanteen Pariisiin tuomioistuimissa, L’ordinateur voisi nostaa vastakanteen näissä tuomioistuimissa.

Tämä julkaisu on saanut osarahoitusta Euroopan unionin vuosien 2014–2020 oikeusalan ohjelmasta.